

Уилърд В. Куайн (1948-1952)

Относно това какво е *

Quine, W. V. O. (1952). "On What There Is." — — ,ed. *Semantics and the Philosophy of Language*. The Univ. Of Illinois Press at Urbana: Publisher?

Нещо любопитно във връзка с онтологичния въпрос е неговата простота. Той може да бъде поставен в три Англо– Саксонски едносрични думи: „Какво е?“ [„What is there?“]. Освен това може да му се отговори с думата – „Всичко“ и всеки ще приеме този отговор за верен. Обаче същото е просто да кажем, че е това, което е. Понякога остава място за несъгласие; така и въпросът е останал открит през вековете.

Да предположим сега, че двама философи, МакХикс и аз, спорим в онтологията. Да си представим, че МакХикс твърди, че е нещо, което аз твърдя, че не е. МакХикс би могъл – от негова гледна точка съвсем последователно – да опише нашата разлика в мненията, казвайки, че аз отказвам да призная определени същности. Аз, разбира се, щях да възразя, че той греши във формулировката” си на нашето несъгласие, тъй като аз твърдя, че няма същности от вида, който той заявява, че трябва да призная; но това, че намирам формулировката му на нашето несъгласие за грешна не е важно, защото аз така или иначе съм обвързан с това да считам, че той греши в онтологията си.

От друга страна, когато аз се опитам да формулирам нашата разлика в мненията, аз изглежда изпадам в затруднение. Не мога да призная, че някои от нещата които МакХикс поддържа са, и не го правя, защото признавайки, че такива неща са аз бих се противопоставил на отхвърлянето им от самия мен.

Ако това разсъждение е в сила излиза, че в който и да е онтологически спор ответникът ще е в неизгодното положение да не може да признае, че опонентът му е в несъгласие с него.

Това е старата Платонова загадка на не-битието. Небитието трябва в някакъв смисъл да бъде, иначе какво е това, което не е?

На тази заплетена доктрина би могло до се окачи прякората *брадата на Платон*; исторически тя е доказвала жилавостта си, често изтъпявайки острието на Окамовия бръснар.

Такава, горе долу, посока на мисълта подтиква философи като МакХикс да придават битие там, където иначе навярно биха били напълно доволни да признаят, че няма нищо. Да вземем например Пегас. Ако Пегас го нямаше, убеждава ни МакХикс, ние би трябвало да не говорим за нищо когато използваме тази дума; следователно безсмислено би било да кажем даже, че Пегас не е. Целейки така да покаже, че отричането на Пегас не може да бъде потвърдено по разбираем начин, той умозаклучава, че Пегас е.

В действителност, МакХикс не може напълно да убеди себе си, че който и да е участък от пространството и времето, близък или далечен, съдържа летящ кон от плът и кръв. Затова, притиснат за по-нататъшни подробности относно Пегас, той казва, че Пегас е идея в човешките умове. Тук обаче започва да проличава едно объркване. Ние можем, в името на спора, да отстъпим, че има същност или дори единствена по рода си същност (въпреки че това е твърде неправдоподобно), която е менталната идея за Пегас; но тази ментална същност не е онова, за което говорят хората когато отричат Пегас.

МакХикс никога не бърка Партенона с идеята за Партенон. Партенонът е физически; идеята за Партенон е ментална (във всеки случай ако се придържам към версията на

* Това е преработена версия на статия, която беше представена пред Клуба за Философска Квалификация към Йейлския университет на 7 май 1948 г. Тази статия на свой ред бе преработена версия на друга, която бе представена на Семинара по Философска Квалификация към Принстънския университет на 15 март.

МакХикс за идеите и нямайки по-добра да предложи). Партенонът е видим, идеята за Партенон е невидима. Трудно е да си представим две по-несходни и по-неподатливи на объркване неща от Партенона и идеята за Партенон. Но когато се прехвърлим от Партенона на Пегас, това объркване настъпва; и то не за друго, а защото МакХикс по-скоро би се оставил да бъде измамен от най-грубата и очебийна фалшификация, отколкото да се съгласи с не-биването на Пегас.

Както се оказва, представата, че Пегас трябва да е, защото иначе би било безсмислено да се каже даже, че Пегас не е, доведе МакХикс до елементарно объркване. Вземайки за изходна точка същото правило, по-проницателните умове се изявяват с теории за Пегас, които са не толкова отявлено подвеждащи като тази на МакХикс, но съответно – по-трудно изкореними. Един от тези проницателни умове се казва, да речем, Уайман. Пегас, изтъква Уайман, има битието си като неактуализирана възможност. Когато кажем, че няма такова нещо като Пегас, ние казваме по-точно, че Пегас няма особеното качество действителност. Изказването, че Пегас не е действителен е, логически, все същото като да кажем, че Партенонът не е червен; и в двата случая ние казваме нещо за същност, чието битие е неproblemатично.

Уайман, между другото е един от онези философи, които са се съюзили в унищожаването на добрата стара дума „съществува”. Въпреки своето ангажиране с неактуализирани възможности, той ограничава думата съществуване до действителност – подхранвайки по този начин илюзията за онтологическо съгласие между него и нас, които отхвърляме останалата част от неговата набъбнала вселена. Всички сме склонни, в обичайна си употреба на „съществува”, да кажем, че Пегас не съществува като имаме пред вид просто, че такава същност изобщо няма. Ако Пегас съществуваше, той в действителност би бил в пространството и времето, но само защото думата „Пегас” съдържа пространствено–времеви подсмисли, а не защото „съществува” съдържа пространствено–времеви подсмисли. Ако липсва пространствено–времева относителност когато утвърждаваме съществуването на корен кубичен от 27, това е просто защото кубичният корен не е от пространствено–времевия тип неща, а не защото употребяваме „съществува” двусмислено. Обаче Уайман, в цялото си злополучно усилие да изглежда сговорчив, великодушно ни отпуска не–съществуването на Пегас и тогава, обратно на това, което *ние* имяхме пред вид под несъществуване на Пегас, настоява, че Пегас *е*. Съществуване е едно, казва той, а субсистиране – друго. Единственият начин, който знам, да се справим с тази бъркотия от проблеми е да *дам* на Уайман думата „съществува”. Ще се опитам да не я използвам повече, все още имам „е”. Толкова за лексикографията; нека се върнем към Уаймановата онтология.

Пренаселената вселена на Уайман е в много отношения неприятна. Тя дразни естетическото ни чувство, като имащи вкус към пустинни пейзажи; но това не е най-лошото в нея. Уаймановият бардак на възможностите е подходяща среда за елементи на безпорядък. Да вземем, например, възможния дебел човек в този вход; и също така възможния плешив човек в този вход. Те един и същ възможен човек ли са или двама възможни човека? Как преценяваме? Колко възможни човека има в този вход? Има ли повече възможни слаби отколкото дебели? Колко от тях си приличат? Или може би тяхната прилика би ги направила един? Нима няма *две* възможни неща, които да си приличат? Това същото ли е като да се каже, че е невъзможно две неща да си приличат? Или, най-накрая, не е ли понятието за идентичност просто неприложимо към неактуализирани възможности? Но какъв смисъл може да се намери в говоренето за същности, които не могат адекватно да бъдат определени като идентични със самите тях и различни от нещо друго? Тези елементи са почти напълно неподредими. Чрез една Фрегеанска терапия на индивидуалните понятия би могло да се направи известно усилие за възстановяване; но **аз чувствам, че бихме постъпили по-добре просто да изчистим Уаймановия бардак и да приключим с него.** Възможността, наред с останалите модалности на необходимостта, невъзможността и случайността, поставя проблеми, които аз не намерявам, че трябва да загърбим. **Но можем най-малкото, да ограничим модалностите до цели твърдения. Бихме могли да наложим наречието**

„възможно“ на едно цялостно твърдение и бихме включили т. н. *Възможни неща*. Подозирам, че основният мотив за едно такова разширение е просто старата представа, че Пегас например, трябва да е, защото иначе би било безсмислено да се каже даже, че той не е.

Още повече, че цялото пишно великолепие на Уаймановата вселена на възможностите изглежда би се превърнало в нищо ако направим малка промяна в примера и говорим не за Пегас, а за кръглият квадратен купол на Бъркли Колидж. Ако би било безсмислено да се каже, че Пегас не е, освен в случай, че той е, тогава, по силата на същото изказване, би било безсмислено да се каже, че кръглият квадратен купол на Бъркли Колидж не е, освен в случай, че той е. **Но, за разлика от Пегас, кръглият квадратен купол на Бъркли Колидж не може да бъде допуснат дори като неактуализирана възможност. Можем ли да принудим сега Уайман да допусне също и царство на неактуализираните невъзможности?** Ако е така, относно тях биха могли да бъдат зададени доста много смущаващи въпроси. Можем да се надяваме дори да заловим Уайман в противоречия, като го накараме да признае, че някои от тези същности са едновременно кръгли и квадратни. Но лукавият Уайман избира другата страна на дилемата и отстъпва, че е безсмислено да кажем за кръглият квадратен купол на Бъркли Колидж, че не е. Той казва, че фразата „кръгъл квадратен купол“ е безсмислена.

Уайман не е първият, който се хваща за тази алтернатива. Доктрината за безсмислеността на противоречията се простира по-назад. Освен това традицията е жива и при автори като Витгенщайн, който като че ли не споделя нито една от Уаймановите мотивации. Все пак се чудя дали не е възможно първото изкушение за подобна доктрина в същността си да не е било мотивацията, която наблюдавахме у Уайман. Безспорно привлекателността на доктрината не е тайна; и тя е довеждала поклонниците си до такива донкихотовски изстъпления като това да предизвикват метода на доказване чрез *reductio ad absurdum* – предизвикателство, в което като че ли отчитам едно твърде забележително *reductio ad absurdum eius ipsius*.

Освен това, доктрината за безсмислеността на противоречията има сериозния методически недостатък, че прави по начало невъзможно да се измисли някога ефективен тест за това какво е смислено и какво не е. Би било завинаги невъзможно да изнамерим систематични пътища за решаване дали поредица от знаци – дори индивидуално за нас, да не говорим що се касае до другите хора – е била смислена или не. Защото, както следва от едно откритие в математическата логика, което дължим на Чърч, възможно е да няма общо приложим тест за противоречивост.

Говорих неуважително за брадата на Платон и вметнах, че е заплетена. Спрях се обстойно на неудобствата от това да се примиряваме с нея. Време е да се замислим за вземане на мерки.

Ръсел, в теорията си за т. н. единични описания, показва ясно как бихме могли смислено да използваме привидни имена без да си представяме, че заявените същности са. Имената, към които теорията на Ръсел пряко се прилага са сложни описателни имена като „авторът на *Уейвърли*“, „настоящият крал на Франция“, „кръглият квадратен купол на Бъркли Колидж“. Ръсел анализира систематично такива фрази като фрагменти от цялостните изречения, в които те се срещат. Изречението „Авторът на *Уейвърли* е бил поет“, например, е обяснено в цялост като означаващо: „Някой (или по-добре: нещо) е написал *Уейвърли* и е бил поет и нищо друго не е написало *Уейвърли*“. (Целта на тази прибавена клауза е да утвърди уникалността, която се съдържа имплицитно в определителния член „ът“ в „авторът на *Уейвърли*“.) Изречението „Кръглият квадратен купол на Бъркли Колидж е розов“ е разтълкувано като „Нещо е кръгло и квадратно, и е купол на Бъркли Колидж, и е розово, и нищо друго не е кръгло, и квадратно, и купол на Бъркли Колидж“.

Достойнството на този анализ е, че привидното име – описателната фраза – е перифразирано в контекст като т. н. непълен символ. Не е предложен някакъв обединяващ израз като анализ на описателната фраза, но твърдението в цялост, което беше контекста

на тази фраза, все още съдържа цялата си квота от смисъл – независимо дали истинен или погрешен.

Неанализираното твърдение „Авторът на *Уейвърли* е бил поет” съдържа част – „авторът на *Уейвърли*” – за която МакХикс и Уайман погрешно предполагат, че изисква обективно съответствие за да бъде изобщо смислено. Но в превода на Ръсел „Нещо е написало *Уейвърли* и е било поет, и нищо друго не е написало *Уейвърли*” бременето на обективното съответствие, което е било стоварено върху описателната фраза, сега е снето от думи от вида, които логиците наричат гранични променливи, променливи за количественост – именно – думи като „нещо”, „нищо”, „всичко”. Тези думи, далече от претенцията да са названия точно на автора на *Уейвърли*, не претендират и да са названия въобще; те се отнасят до същности изобщо, с нещо като подразбирана двусмисленост, характерна единствено за тях. Тези думи за количественост, или гранични променливи са, разбира се, базова част на езика и в тяхната смисленост, най-малкото в контекста, не бива да се съмняваме. Но смислеността им по никакъв начин не предполага биването нито на автора на *Уейвърли*, нито на кръглият квадратен купол на Бъркли Колидж, нито на който и да е друг специфично предопределен обект.

Там, където се прилагат описанията няма повече никаква трудност в утвърждаването или отричането на биване. „Авторът на *Уейвърли* го има” е обяснено от Ръсел като значещо „Някой (или, по-точно, нещо) е написал *Уейвърли* и нищо друго не е написало *Уейвърли*”. „Авторът на *Уейвърли* не е” е обяснено, съответно, като алтернативата „Или нито едно нещо не е успяло да напише *Уейвърли*, или две или повече неща са написали *Уейвърли*”. Тази алтернатива е фалшива, но смислена; и не съдържа никакъв израз, който да претендира, че посочва автора на *Уейвърли*. Твърдението „Кръглият квадратен купол на Бъркли Колидж не е” е анализирано също в този дух. Така че старата представа, че твърденията за не-биване унищожават сами себе си, попада зад борда. Когато твърдение за биване или за не-биване бъде анализирано по Ръселовата теория за описанията, то престава да съдържа какъвто и да е израз, който претендира дори да назовава заявената същност, чието битие е под въпрос, така че смислеността на твърдението повече не може да бъде мислена като предполагаща, че има такава същност.

Какво тогава ще се отнася до „Пегас”? Тъй като е по-скоро дума, отколкото описателна фраза, Ръселовата обосновка не се прилага непосредствено към него. Обаче тя лесно може да се направи приложима. Трябва само да преобразим „Пегас” на описание по кой да е начин, който ни се струва, че адекватно отразява нашата представа; да кажем: „Крилантият кон, който е бил уловен от Белерофонт”. Замествайки „Пегас” с такава фраза, можем вече да пристъпим към анализиране на твърдението „Пегас е” или „Пегас не е”, по точна аналогия с Ръселовия анализ на „Авторът на *Уейвърли* е” и „Авторът на *Уейвърли* не е”.

Целейки, по този начин, да подведем име от една дума или фиктивно име като „Пегас” под Ръселовата теория на описанието, ние, разбира се, първо трябва да бъдем способни да преведем думата като описание. Но това не е истинско ограничение. Ако представата за Пегас е била дотолкова неясна или дотолкова обща за някой, че не му е хрумнал никакъв подходящ превод в описателна фраза, ние все пак бихме могли да използваме следния превзето изглеждащ способ: **бихме могли се обърнем към ex hypothesis неанализируемото, неподлежащо на редукция свойство на биването Пегас, приемайки за негов израз глагола „е- Пегас” или „pegasee”**. Самото съществително „Пегас” може, в такъв случай, да се разглежда като производно и да бъде идентифицирано, най-сетне, с описание: „нещото, което е Пегас”, „нещото, което пегасее”.

Ако изглежда, че внасянето на такъв предикат като „пегасее” ни кара да признаем, че има съответно свойство – **пегасовостта** – в Платоновите небеса или в човешкия ум, още по-добре. Нито ние, нито Уайман или МакХикс сме спорили дотук относно биването или не-биването на универсалиите, а само относно това на Пегас. Ако посредством пегасовостта можем да интерпретираме съществителното „Пегас” като субект на описание по Ръсе-

ловата теория на описанията, тогава ние сме се отървали от старата представа, че за Пегас не може да се каже, че не е, без да предположим че в някакъв смисъл Пегас е.

Нашата обосновка сега е съвсем цялостна. МакХикс и Уайман предполагаха, че не бихме могли смислено да утвърдим положение от вида „Еди какво си не е”, с просто или единично описателно съществително на мястото на „еди- какво- си”, без еди- какво- си да е. Сега се вижда, че това предположение е изцяло безпочвено, тъй като въпросното единично съществително може винаги да бъде разширено, тривиално или иначе, до единично описание и, след това проанализирано *a la* Ръсел.

Не можем да заключим, разбира се, че занапред човек е спасен от нездрави онтологически обвързвания. Ние се обвързваме пряко с една онтология, съдържаща числа, когато казваме, че има цели числа между 1000 и 1010; ние се обвързваме с онтология, пълна с кентаври, когато казваме, че има кентаври; и се обвързваме с онтология, пълна с Пегаси, когато казваме, че Пегас е. Но не се обвързваме с онтология, съдържаща Пегас или автора на *Уейвърли*, или кръглият квадратен купол на Бъркли Колидж, когато казваме, че Пегас или авторът на *Уейвърли*, или въпросният купол не е. Нямаме нужда от още усилия продиктувани от самоизмамата, че смислеността на едно твърдение, съдържащо единичен израз, предполага същност, назована от израза. Един единичен израз няма нужда от име, за да бъде значещ.

Проблясък за това би осенил Уайман и МакХикс дори без помощта на Ръсел, ако те само бяха забелязали – както толкова малко от нас правят – че има пропаст между *смисъла название*, дори и в случая на единичен израз, който наистина е име на обект. Примерът на Фреге може да ни послужи: фразата „Вечерница” назовава определен мащабен физически обект със сферична форма, който очертава някакви линии през пространството на милиони мили отук. Фразата „Зорница” назовава същото нещо, както вероятно е било установено за първи път от някакъв Вавилонски наблюдател. Но двете фрази не могат да се разглеждат като притежаващи един и същ смисъл; иначе този вавилонец би могъл да мине без своите наблюдения и да се задоволи с рефлексивно върху смисъла на думите. **Смислите, в такъв случай, бидейки различни един от друг, трябва да бъдат нещо отделно от назовавания обект, който е един и същ и в двата случая.**

Объркването на смисъл и название не само накара МакХикс да мисли, че не би могъл смислено да отрече Пегас; едно продължително объркване на смисъл и название без съмнение му помогна да си изгради абсурдната представа, че Пегас е идея, ментална същност. Структурата на неговото объркване е следната. Той обърка заявения *назован обект Пегас със смисъла на думата „Пегас”* и затова заключи, че Пегас трябва да е, за да има думата смисъл. Но какъв вид неща са смислите? Това е спорен въпрос, макар че някой може доста правдоподобно да обясни смислите като идеи в ума, предпологайки, че можем да си формираме ясно разбиране от идеята за идеи в ума. Затова Пегас, първоначално объркан със смисъл, сега приключва като идея в ума. Още по-удивително е, че Уайман, споделящ същата първоначална мотивация като МакХикс, явно е избегнал точно този гаф и достига вместо това до неактуализирани възможности.

Сега нека се обърнем към онтологичния проблем за универсалните: въпросът дали има такива същности като свойства, отношения, класове, числа, функции. МакХикс, твърде типично за него, мисли, че има. Говорейки за свойства, той казва: „Има червени къщи, червени рози, червени залежи; това дотук е пред- философско, общоприето схващане, относно което ние всички трябва да се съгласим. Тези къщи, рози и залежи трябва да имат нещо общо и това, което е общо за тях е всичко, което разбирам под свойството **червеност**”. По този начин за МакХикс **биването на свойства е дори по-очевидно и тривиално отколкото очевидния и тривиален факт, на биването на червени къщи, рози, залежи.** Това, мисля, е характерно за метафизиката или, най-малкото, за онази част от метафизиката, която се нарича онтология: някой, който разглежда твърдение в тази област като истинно по принцип, трябва да го разглежда като тривиално истинно. Онтологията на този някой е база за концептуалната схема, чрез която той интерпретира всички опитни

преживявания, дори и най-прозаичните. Отсъдено в рамките на някоя частна концептуална схема – а и как иначе е възможно отсъждане? – едно онтологично изказване е в сила безусловно, без изобщо да има нужда от отделно оправдаване. Онтологични положения следват непосредствено от всички възможни положения, на ежедневните факти, точно както – от гледна точка на концептуалната схема на МакХикс „Има свойство” следва от „Има червени къщи, червени рози, червени залези”.

Отсъдено в някоя друга концептуална схема, едно онтологично положение, което е аксиоматично в съзнанието на МакХикс, може да бъде признато, със същата непосредственост и тривиалност, за невярно. Някой може да приеме, че има червени къщи, рози и залези, но да отрече, освен като популярен и подвеждащ изразен похват, че те имат каквото и да е общо. Думите „къщи”, „рози” и „залези” обозначават всяка една от различни индивидуални същности, които са къщи и рози и залези, и думата „червен” или „червен предмет” обозначава всяка една от различни индивидуални същности, които са червени къщи, червени рози, червени залези; но няма в допълнение никаква същност, било то индивидуална или не, назовавала с думата „червеност”, нито, между другото, с думата „къщовост”, „розовост”, „залезовост”. Че и къщите, и розите и залезите са червени може да се приеме като последно и неоспоримо, и същевременно можем да заявим, че МакХикс не е забогатял откъм действителни обяснителни възможности посредством никоя от скритите същности, които той постулира с такива имена като „червеност”.

Едно средство, чрез което МакХикс наистина можеше да се опита да ни пробута своята онтология на универсалните бе вече премахнато, още преди да сме се насочили към проблема за универсалиите. МакХикс не може да обоснове, че предикати като „червено”, или „е- червено”, каквито ние всички се съревноваваме да използваме, трябва да бъдат разглеждани като имена всяко на различна универсална същност, за да бъдат изобщо смислени. Защото видяхме, че биването име на нещо е доста по-особена характеристика, отколкото биването смислено. Той дори не може да ни ангажира – най-малкото не и с този довод – с това да сме постулирали свойството пегасовост, когато приемаме предиката „пегасее”.

Обаче МакХикс залага на друга маневра. „Нека се съгласим – казва той – с това разграничение между смисъл и название, на което толкова държите. Нека дори да приемем, че „е червено”, „пегасее” и т. н. не са имена на свойства. Все пак, вие признавате, че те имат смисли. Но тези смисли, независимо дали са назовани или не, са поне универсални и аз дръзвам да заявя, че някои от тях биха могли дори да са съвсем същите неща, които аз наричам свойства или, най-сетне, нещо със съвсем същото предназначение.”

За МакХикс това са забележително проникновени слова; и единственият начин да им се противопоставя, който ми е известен, е да откажа да призная смисли. Аз, обаче, не чувствам неохота по отношение на отказа си да призная смисли, защото не отричам по този начин, че думите и твърденията са смислени. Що се касае до смисленото и безсмисленото МакХикс и аз можем безусловно да се съгласим в класификацията си на лингвистични форми, въпреки, че МакХикс тълкува смислеността като *имането* (в някакво значение на „имане”) на някаква абстрактна същност, която той нарича смисъл, докато аз не. Аз все още съм свободен да твърдя, че фактът, че определен лингвистичен израз е смислен (или *значещ*, както аз предпочитам да казвам, така че да не предлагам хипостаза на смислите като същности) е в най-висша степен нещо неоспоримо; или, мога да се заема да го анализирам направо от гледна точка на това, което хората правят при наличието на въпросния лингвистичен израз и на други подобни изрази.

Обичайните начини, по които хората обикновено говорят, или изглежда, че говорят за смисли, се свеждат до два: *имането* на смисъл, което е значение и *еднаквост* на смисъл, или синонимия. Това, което се нарича *даване на смисъл на изказване е просто изказването на синоним, формулиран обикновено в по-ясен език от оригиналния*. Ако сме алергични към смислите като такива, можем да говорим директно за изказванията, като значещи и незначещи, и като синонимни или хетеронимни едно с друго. Задачата да обяс-

ним прилагателните „значещ“ и „синонимен“ в някаква степен ясно и строго – което е за предпочитане, според мен, от гледна точка на режима на работа – е толкова трудна, колкото и важна. Но обяснителната стойност на специални и неподлежащи на опростяване посреднически същности, наречени смисли, е със сигурност илюзорна.

До тук аз доказах, че можем да използваме пълнозначно единични термини в изречения, без да предполагаваме, че същностите, които тези термини претендират да назовават, са. Доказах също така, че можем да използваме общи термини или предикати, без да допускаме, че те са имена абстрактни същности. Доказах също и че можем да възприемаме изказвания като значещи и като синонимни или хетеронимни едно с друго, без да поддържаме сфера на същности, наречени смисли. На това място МакХикс започва да се чуди дали нашият онтологически имунитет изобщо има граници. *Нищо* ли, което можем да кажем не ни кара да допуснем универсални или други същности, които биха ни се сторили нежелани?

Аз вече предложих негативен отговор на този въпрос, когато във връзка с теорията на Ръсел за описанията, говорех за гранични променливи или променливи за количественост. Лесно можем да бъдем въввлечени в онтологически обвързвания, когато казваме например, че *има нещо* (гранична променлива), което е общо за червените къщи и залези; или че *има нещо*, което е цяло число между 1000 и 1010. Но това е, по същество, единственият начин, по който можем да бъдем въввлечени в онтологически обвързвания посредством употребата на гранични променливи. Употребата на подставени имена не е критерий, защото ние можем начаса да се откажем от тяхната име-вост ако приеманата съответстваща същност не може да бъде забелязана измежду нещата, които утвърждаваме чрез граничните променливи. Имената са всъщност напълно неважни за онтологичния проблем, тъй като, както показах във връзка „с „Пегас“ и „пегасее“, имената могат да се преобразуват на описания, а Ръсел показва как описанията могат да бъдат отстранени. **Независимо какво казваме с помощта на имена, то може да бъде казано и в език който напълно избягва имена. Да бъде е чисто и просто да бъде стойност на променлива.** От гледна точка на категориите на традиционната граматика това, най-грубо, е равносилно на казането, че да бъде, е да бъде в сферата на съответствие на местоимение. Местоименията са основното средство на съответствието; навярно би било по-добре имената [nouns] да се наричат вместо местоимения [рго- ргоnouns]. Променливите за количественост „нещо“, „нищо“, „всичко“, кръстосват цялата ни онтология, каквато и да е тя; и ние си признаваме извършването на частни онтологически предположения ако и само ако заявеното предположимо трябва да бъде причислено към същностите, около които нашите променливи кръжат, с цел да приемем едно от нашите твърдения за вярно.

Можем например да кажем, че някои кучета са бели и да не сме принудени заради това да признаем кучевостта или белостта за същности. „Някои кучета са бели“ казва, че някои неща които са кучета са бели; и за да бъде това положение вярно, нещата, около които граничната променлива „нещо“ кръжи, **трябва да включват няколко бели кучета, но няма нужда да включват кучевост или бялост.** От друга страна, когато казваме, че някои биологически видове са хибридни, ние се ангажираме да признаем като същности въпросните видове, абстрактно от това дали те са. Ние оставаме обвързани с това, поне докато не измислим някакъв начин да перифразираме така положението, че да покажем как това, че нашата гранична променлива привидно съответства на видове, е било начин на изразяване, който би могъл да се избегне.

Ако по някакъв начин подценявах степента, в която в нашите философски и нефилософски беседи ние се въвличаме в онтологически обвързвания, нека тогава изтъкна, че класическата **математика**, както ясно показва примера за целите числа между 1000 и 1010, **е затънала до шия в обвързвания с една онтология от абстрактни същности.** Това е точно начина, по който великият средновековен диспут относно универсалните се възпламенява наново в модерната философия на математиката. Въпросът сега е по-ясен от преди, защото вече имаме един по-ясно формулиран стандарт, съгласно който да решаваме с как-

ва онтология е обвързана определена теория или форма на беседа: една теория е обвързана с онези и само онези същности на които граничните променливи на теорията трябва да са способни да отговарят за да бъдат верни твърденията ѝ.

Тъй като този стандарт на онтологическо предпоставяне не се е наложил ясно във философската традиция, модерните философи–математици и досега изобщо не си признават, че спорят по същия стар проблем за универсалните в една наново избистрена форма. Но фундаменталните пукнатини между модерните гледища, основани на математиката, водят доста категорично до несъгласия относно сферата на същностите, към които би трябвало да се позволи на граничните променливи да се отнасят.

Трите основни средновековни гледища, касаещи универсалните са определени от историците като *реализъм*, *концептуализъм* и *номинализъм*. Същите тези, по същество, три доктрини се появяват отново в изследванията на двайсети век по философия на математиката под новите имена *логицизъм*, *интуицизъм* и *формализъм*.

Реализмът, когато думата е използвана във връзка със средновековния спор върху универсалните, е платоническата доктрина, че универсалните или абстрактните същности имат битие независимо от ума; умът може да ги открие, но не може да ги създаде. *Логицизмът*, представен от такива съвременни платоници като Фреге, Ръсел, Уайтхед, Чърч и Карнап, допуска нуждата граничните променливи да се отнасят се до абстрактни същности – познати и непознати, подлежащи или не на специфициране, все едно.

Концептуализмът твърди, че има универсални, но те са умопостроения. *Интуиционизмът*, свързан в наши дни в една или друга форма с Поанкаре, Брауер, Уайъл и др. подкрепя нуждата от това граничните променливи да се отнасят до абстрактни същности само когато тези същности могат да бъдат индивидуално скалпени от предварително определени съставки. Както казва Френкел, логицизмът твърди, че класовете са открити, докато интуиционизмът поддържа, че те са измислени–наистина, справедливо поставяне на старата опозиция между реализъм и концептуализъм. Тази опозиция не е просто игра на думи, тя оказва съществено влияние върху количеството класическа математика, която някой би желал да възприеме. Логицистите, или реалистите, могат за допусканията си да приемат безкрайните нарастващи множества на Кантор; интуиционистите са принудени да спрат при най-малкото безкрайно множество и, като непряко следствие, да напуснат дори някои от класическите закони за реалните числа. Съвременното противопоставяне между логицизма и интуиционизма всъщност израсна от несъгласия по отношение на безкрайността. *Формализмът*, свързан с името на Хилберт, повтаря интуиционизма като порицава безусловното логицистическо прибягване до универсалните. Но формализмът намира също и интуиционизма за незадоволителен. Това е възможно да се случи по две противоположни причини. Формалистът би могъл, както логицистите, да възрази срещу сковаността на класическата математика; или би могъл също както старите *номиналисти*, да възрази срещу признаването на абстрактни същности изобщо, дори и в ограничения смисъл на умопостроени същности. Резултатът е същият: формализмът заявява, че класическата математика е игра на безсмислени обозначения. Тази игра на обозначения може, все още, да бъде от полза – каквато и полезност тя вече е показала, че носи като патерица за физици и технолози. Но не е задължително, в никое буквално езиково значение, полезността да загатва смисленост. Нито пък е задължително отбелязаният успех на математиците в скалпването на теореми и в изнамирането на обективни основания за взаимно съвместяване на резултатите, да загатва смисленост. Защото адекватно основание за съгласие между математиците може да се намери просто в правилата, които управляват оперирането с обозначенията – тези” синтактически правила, за разлика от самите обозначения, са съвсем смислени и понятни.*

* Вж. Гудман и Куайн, "Стъпки към един конструктивен номинализъм". *Списание за символна логика*, брой 12 (1947) стр. 97 - 122.

Доказах, че видът онтология, който приемаме, може да бъде последователен – особено във връзка с математиката, въпреки, че това е само пример. **Как сега да отсъдим измежду съперничещите си онтологии?** Със сигурност не можем да си осигурим отговора със семантичката формула „Да бъде нещо е да бъде стойността на променлива“; тази формула служи по-скоро обратно, да се тества съвместимостта на определено приложение или доктрина с предшестващ ги онтологически стандарт. **Ние се обръщаме към свързаните с една онтология гранични променливи не за да знаем какво е, а за да знаем какво определено приложение или доктрина, наше или чуждо, казва, че е; а това съвсем определено е проблем, касаещ езика.** Но какво е, е друг въпрос.

Все още има основания в дискутирането какво е да се действа в семантически план. Една от причините е да се избегне затруднението, отбелязано в началото на статията: затруднението да не съм способен да призная, че има неща, които МакХикс приема, а аз не. Доколкото се придържам към моята онтология като противостояща на тази на МакХикс аз не мога да допусна граничните ми променливи да се отнасят до същности, които принадлежат към онтологията на МакХикс, а не към моята. Аз въпреки това мога адекватно да опиша нашето несъгласие, характеризирайки положенията, които МакХикс утвърждава. Стига само моята онтология да допуска лингвистични форми, или поне надписи и изказвания, аз мога да говоря за изреченията на МакХикс.

Още една причина да се оттеглим на семантически план е да намерим обща почва, на която да спорим. **Несъгласието в онтологията включва базово несъгласие в концептуалните схеми;** все пак МакХикс и аз откриваме, въпреки тези базови несъгласия, че нашите концептуални схеми се покриват достатъчно в техните междинни и по-крайни разклонения, за да ни позволят да комуникираме успешно в такива области като политика, времето и, особено, езика. Докато нашето базово противопоставяне в онтологията може да се преведе на по-високо ниво като семантическо противопоставяне относно думите и това какво да правим с тях, превръщането на противопоставянето в задаване на въпроси може да се отложи.

Не е чудно тогава, че **онтологическата полемика би трябвало да клони към полемика относно езика.** Но не трябва да бързаме със заключението, че това какво е, зависи от думи. Преводимостта на един въпрос в семантически термини не е указание, че въпросът е лингвистичен. Да видиш Неапол е да дадеш име, което когато се постави пред думите „вижда Неапол“, дава истинно изречение; но все още **няма нищо лингвистично в това да видиш Неапол.**

Приемането ни на онтология е, мисля, по същество сходно с приемането ни на научна теория, да кажем система на физиката: ние допускаме, поне доколкото сме разумни, и най-простата концептуална схема, под която безразборните фрагменти от необработен опит могат да бъдат подведени и подредени. Нашата онтология е вече определена веднъж, след като сме изградили всеобемачата концептуална схема, която да настани науката в най-широк смисъл; и съображенията, които определят правилно построение в която и да е част на концептуалната схема, например биологическата или физическата част, не са различни по вид от съображенията, които определят правилното построение в цялост. До каквато степен може да се каже, че приемането на някоя система от научни теории е въпрос на език, същото – но не и повече – може да се каже и за приемането на онтология.

Но простотата като водещ принцип в създаването на концептуални схеми не е ясна и недвусмислена идея; и е съвсем възможно да представя двоен или множествен критерий. Представете си например, че сме изобретили най-икономичния набор от понятия, достатъчни за [play – by – play] съобщаване на непосредствен опит. Същностите, подведени под тази схема – стойностите на гранични променливи – са, нека предположим, **индивидуални субективни данни за усещане или размишление.** Ние трябва освен това без съмнение да сме съгласни, че една **физикалистична концептуална схема претендираща да говори за външни обекти, предлага сериозни предимства в опростяването на нашите общи възприятия.** Като съчетаваме в едно разпокъсаните сетивни данни и се

отнасяме към тях като към перцепции на един обект, ние свеждаме съвкупността на нашия опитен поток до една удобна концептуална простота. Изискването за простота е наистина нашата водеща максима в приписването на сетивните данни към обекти: ние свързваме едно по-ранно и едно по-късно кръгло [sensum] със същото т. н. пени, или с две различни т. н. пенита, съобразно изискванията за максимална простота в нашата тотална картина на света.

Тук имаме две съревноваващи се концептуални схеми: **феноменалистичната и физикалистичната**. Коя би трябвало да надвие? Всяка има своите предимства; всяка има своя особена простота по свой собствен начин. Всяка, според мен, заслужава да бъде развита. В действителност за всяка може да се каже, че е по-фундаментална, макар и в различни смисли: едната е епистемологически, а другата физически, фундаментална.

Физическата концептуална схема опростява нашето отчитане на опита поради начина, по който безчислените сетивни данни се свързват с единични т. н. обекти; все пак **няма вероятност всяко изречение относно физически обекти да може действително да бъде преведено, независимо колко заобиколно и сложно, на феноменалистичен език**. Физическите обекти са постулирани същности, които допълват и опростяват отчитането ни на опитния поток, точно както и въвеждането на ирационални числа опростява законите на аритметиката. От гледна точка единствено на концептуалната схема на елементарната аритметика на рационалните числа, по-общата аритметика на рационалните и ирационалните числа би имала статуса на удобен мит, по-прост от дословната истина (именно, аритметиката на рационалните) и въпреки това съдържащ тази дословна истина като откъслечна част. **По подобен начин от феноменалистична гледна точка, концептуалната схема на физическите обекти е удобен мит, по-прост от дословната истина и въпреки това съдържащ тази дословна истина като откъслечна част**.

Какво тогава по отношение на класовете или свойствата на физическите обекти? Една платонистична онтология от този вид, според гледището на една стриктно– физикалистична концептуална схема, е почти толкова мит, колкото и същата физикалистична концептуална схема беше за феноменализма. Този по-висш мит е, на свой ред, добър и полезен, доколкото опростява отчитането ни на физиката. Доколкото математиката е интегрална част от този по-висш мит, полезността му за физическата наука е достатъчно очевидна.

Говорейки за него, независимо че като за мит, аз повтарям онази философия на математиката, на която се позовах по-рано под името формализъм. Но настоящото ми твърдение е, че една формалистична позиция може на свой ред еднакво правомерно да бъде възприета по отношение на физическата концептуална схема, от чистия естет или феноменалист.

Аналогията между мита на математиката и мита на физиката е, по няколко допълнителни и може би непредвидени признака, поразително близка. Да разгледаме например кризата в основоположенията на математиката от началото на века, която бе предизвикана с откриването на Ръселовия парадокс и други антиномии на поставената теория. Тези противоречия трябваше да бъдат премахнати с неинтуитивни, *ad hoc* средства; нашето **математическо митотворчество стана съзнателно и очевидно за всички**. Но какво да кажем за физиката? Една антиномия назря между вълновото и корпускулярното измерване на светлината; и ако това не беше стопроцентово противоречие като Ръселовия парадокс, подозирам, че причината е просто в това, че физиката не е така стопроцентова като математиката. Още веднъж, втората голяма съвременна криза в основоположенията на математиката – предизвикана през 1931 от доказателството на Гьодел, че е неизбежно да има неразрешими положения в математиката – имаше придружаващата я във физиката криза в принципа на неопределеността на Хайзенберг.

В предишните страници аз се наех да покажа, че някои общи аргументи, ползващи определени онтологии са подвеждащи. По-нататък аз постигнах ясно формулиран стандарт, чрез който да решаваме какви са онтологичните обвързвания на една теория. Но въп-

росът **каква онтология** действително да приемем **все още стои нерешен и очевидният съвет е толерантност и експериментаторски дух**. Нека с всички средства да проверим в каква степен физикалистичната концептуална схема може да бъде сведена до феноменалистична; все пак физиката също истински изисква изследване, неподлежащо сякаш на опростяване *in tuto*. Нека видим как или до каква степен можем да се погрижим за естествената наука независимо от платонистката математика; но нека също така да изследваме математиката и да копаем в нейните платонистки основоположения.

Измежду различните концептуални схеми, най-подходящата за тези различни изследвания – феноменалистичната – се обявява за приоритет на епистемологията. Видени откъм феноменологичната концептуална схема, онтологиите на физични обекти и математически обекти са митове. Качеството на мит обаче, е относително; относително, в този случай, към епистемологичната гледна точка. Тази гледна точка е една измежду много, съответстваща на един измежду многото ни интереси и цели.

Уилърд ван Ормън Куайн

Харвардски Университет
Превод: Мален Славчов Маленов, 1998
Ф. № 01441

(Друг български превод: „За това, което го има” – Е. Латинев, във *Философия и логика*, II)